

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

Fakulta architektury

Ústav výrobních staveb

Ing. arch. Jiří Skála

**DISHARMONIE ARCHITEKTURY VENKOVA
A JEJÍ NÁPRAVA
(APLIKACE V MIKROREGIONU ORLICKO)**

DISHARMONIES OF COUNTRYSIDE ARCHITECTURE
AND THEIR REPARATION
(AN APPLICATION FOR ORLICKO MICROREGION)

Zkrácená verze Ph.D. Thesis

Obor: Architektura
Školitel: Prof. Ing. arch. Miroslav Martinek, CSc.
Ing. arch. Hana Urbášková, Ph. D.
Oponenti: Ing. arch. Dušan Riedl, CSc.
Doc. Ing. arch. Juraj Havaj, Ph. D.
Prof. Ing. arch. Jiří Myslín, CSc.

Datum obhajoby: 29. 9. 2004

Klíčová slova

disharmonie, architektura, urbanismus, cestovní ruch, mikroregion, venkov, venkovský prostor

Key Words

Disharmony, Architecture, Urbanism, Travel industry, Microregion, Countryside, Country space

Místo uložení disertační práce: Fakulta architektury VUT v Brně

Disertační práce byla vypracována v externím doktorském studiu na Ústavu výrobních staveb Fakulty architektury VUT v Brně

© 2004 Jiří Skála

ISBN 80-214-2767-1

ISSN 1213-4198

OBSAH

ODBORNÉ CURRICULUM VITAE	4
Soutěže	4
Projekční práce	4
Publikační činnost	4
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY	5
1.1 Charakteristika problému, cíl disertační práce.....	5
1.2 Současnost venkovského prostoru	5
1.3 Trendy budoucího vývoje venkova.....	6
2 ANALÝZA DISHARMONIÍ VE VENKOVSKÉM PROSTORU	8
2.1 Disharmonie v urbanismu	8
2.1.1 <i>Centrální prostory obce</i>	8
2.1.2 <i>Uliční prostor</i>	9
2.1.3 <i>Dopravní řešení</i>	9
2.1.4 <i>Prostorové celky vesnice, nová výstavba</i>	10
2.2 Disharmonie architektury.....	10
2.2.1 <i>Veřejné stavby a stavby ve veřejném prostoru</i>	10
2.2.2 <i>Stavby pro bydlení</i>	11
2.2.3 <i>Drobná architektura – vybavení veřejných prostranství</i>	11
2.2.4 <i>Architektonický detail</i>	12
2.3 Zeleň a přírodní prostředí vesnice.....	13
2.3.1 <i>Zeleň na návsi</i>	13
2.3.2 <i>Vodní plochy v zastavěném území vesnice</i>	14
2.3.3 <i>Přechod vesnice do krajiny</i>	14
3 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ NÁPRAVY DISHARMONIÍ V MIKROREGIONU ORLICKO	14
3.1 Cestovní ruch – priorita mikroregionu Orlicka.....	14
3.2 Postup při napravování disharmonických závad.....	15
3.3 Multikriteriální hodnocení urbanistického detailu a architektury v obcích Orlicka	18
3.4 Analýza stávajícího stavu a popis návrhu řešení v jednotlivých obcích mikroregionu	21
3.5 Příklad grafického návrhu a detailního popisu jedné z disharmonických závad v obci Kunvald.....	21
3.6 Příklad použití metody SWOT k analýze konkrétní disharmonie v obci Kunvald.....	23
3.7 Legislativní a osvětové možnosti nápravy	24
4 ZHODNOCENÍ PRŮZKUMŮ A VYTYČENÍ ZÁVĚRŮ PRO PRAXI.....	26
5 RESUMÉ	28
6 SUMMARY.....	29
7 LITERATURA	31

ODBORNÉ CURRICULUM VITAE

Ing. arch. Jiří Skála (1950)

- 1965 – 1968 SVVŠ , Slovanské nám v Brně
1968 – 1974 FAST VUT v Brně, obor architektura, specializace Průmyslové a zemědělské stavby
1974 – 1991 Praxe v různých projekčních organizacích – Obchodní projekt, Elektrovod, TMS Pardubice, SEMPRA, DRUPOS
1992 – 2002 Samostatná architektonická a urbanistická praxe
2002 – dosud Odborný asistent na Fakultě stavební VUT v Brně
1999 – dosud Doktorand na Fakultě architektury VUT v Brně, školitel : Prof. Ing. arch. M. Martinek CSc, Ing. arch. H. Urbášková Ph. D.
1994 – dosud Městský architekt města Žamberka
1995 – dosud Autorizovaný architekt KA, číslo autorizace 01121
1990 – 1998 Předseda stavební komise Městské části Brno-Židenice

Soutěže

Zúčastnil jsem se několika soutěží. Mezi ty úspěšné (1. cena) patří Penzion pro důchodce Žamberk, Areál firmy Auto Janák, Penzion a restaurace Záchlumí. Tyto návrhy byly dotaženy až do realizace.

Projekční práce

Moje portfolio zahrnující různé architektonické návrhy, urbanistické studie a projekty interiérů, má cca 130 položek – celkový seznam včetně fotodokumentace realizovaných objektů je na internetové adrese:

www.volny.cz/skala.ing.arch

Publikační činnost

Mimo příspěvků do sborníku Vědecké konference doktorandů v letech 1999-2003 jsem publikoval ve sbornících Konference Orlice 2001 a Konfrenca Klodzko–Orlicka 2003

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

1.1 Charakteristika problému, cíl disertační práce

Historie lidstva je velmi těsně spjata s vývojem různých forem venkovského osídlení. Během staletí se vyvíjel obraz venkova, který odrážel potřeby obyvatel krajiny. Ještě před rozvojem industrializace venkova měla každá oblast naprosto nezaměnitelnou tvář. Bohužel dnešní obraz vesnice nedosahuje zdaleka původní estetické úrovně a převážná část centrálních prostorů obcí i jednotlivých staveb ztratila svou autentickou lidskou a duchovní dimenzi, což se projevuje různými disharmonickými závadami. Lze je vystopovat v urbanistickém detailu, tvarovém a materiálovém nesouladu, v drobné architektuře a architektonickém detailu.

Pokud však budeme chtít tyto závady a nedostatky odstranit, zlepšit venkovské prostředí a znovu obnovit estetické cítění lidí, je zcela jasné, že půjde o velmi náročný proces z hlediska času, finančního zabezpečení a především získání podpory a souhlasu obyvatel. Dnešní obyvatelé vesnic si totiž již zvykli na anonymní prostředí, nevnímají narušenou harmonii své obce a necítí potřebu měnit ani malé detaily, které znehodnocují prostředí, ve kterém žijí. Přitom v mnohých případech nemusí být náprava složitá a finančně náročná.

Tato práce se zabývá metodikou odhalování nedostatků ve vzhledu obce a nastiňuje možnosti nápravy. Je ověřena na konkrétním regionu – Orlicko. Práce by tedy měla mít uplatnění přímo adresné a její specifikum je ve skutečnosti, že se na jednotlivé disharmonie nedívá jen v jednotlivých obcích, ale řeší problém z hlediska vyššího celku – mikroregionu. Ukazuje se totiž, že právě tyto vyšší celky jsou prioritou dotační politiky EU.

1.2 Současnost venkovského prostoru

Na uspořádání venkovského prostoru se odráží celospolečenská a politická situace, která se v průběhu posledních 50 let měnila velmi radikálně. Likvidace soukromého hospodářství, kolektivizace a 40 let budování zemědělské socialistické velkovýroby spolu se zavedením střediskové soustavy obcí vedlo k tomu, že velká část venkovských obcí ztratila svůj původní charakter [13].

Malé obce byly postiženy ztrátou dosavadní vybavenosti (školy, obchody, restaurace, zdravotní střediska, služby a drobná řemeslná výroba), ztrátou hospodářské a politické samostatnosti a velmi často i ztrátou svého jména. V důsledku toho pak poklesem počtu obyvatel, stárnutím populace, chátráním stavebního fondu a zanedbáním až devastací veřejných i soukromých prostor. Střediskové obce, do kterých plynuly dostatečné finanční prostředky, pak byly postiženy zejména rozbitím urbanistické struktury a výstavbou neúměrných objektů zemědělské velkovýroby, služeb, nákupních středisek, panelových bytových domů a nevhodnou přestavbou původní vesnické zástavby i výstavbou nevhodných typů rodinných domků [1].

Devastace a chátrání stavebního fondu a veřejných prostranství však neprobíhalo všude stejnou měrou. V pohraničních a některých horských oblastech mají jiný charakter než v produktivních a příměstských regionech.

Mnoho problémů způsobuje také sídelní a sociální struktura – vesnice jsou rozděleny na staré, často zanedbané jádro se starými lidmi, kteří postupně vymírají, a nové sídelní útvary na periferii. Do jádra se neinvestuje, stavby chátrají a rozpadají se a tím je ohrožena samotná jeho podstata [4].

Je velmi zajímavé, že i přes jiný společenskopolitický kontext je mnoho problémů ve venkovském prostoru podobných i v zemích západních, například v Rakousku a SRN. Také zde docházelo k značnému úbytku obyvatelstva na venkově i k centralistickým tendencím, které kromě nezpochybnitelného pokroku doprovázely i škody. I zde byl dlouho považován venkovský prostor za dodavatele levné pracovní síly, případně vyrovnávací prostor pro přetížené centrální oblasti a tím mnoho obcí ztratilo svou samostatnost a začaly upadat.

Odborníci v západních zemích (zejména v Rakousku a SRN) již od druhé poloviny 70. let varovali před celkovým úpadkem venkovského prostoru, který by mohl být nevratný a mohl by mít nedozírné následky pro ekologickou stabilitu krajiny. Začalo zde myšlenkové hnutí pro obnovu vesnice, které je založeno na etickém vztahu k venkovu, na vědomí jeho významu pro budoucnost. V Rakousku i v SRN již tehdy přišli na skutečnost, že pokud mladí lidé opustí venkov, změní se zde demografie obyvatelstva a tím jeho přirozený vývoj [5]. Sociologové varovali, že úpadek venkova se promítne do zdraví společnosti a národa. Proto se v těchto zemích nakonec i politicky prosadil Program obnovy venkova, který venkov podporuje finančně, morálně, materiálně a politicky.

Myšlenka Programu obnovy venkova pronikla po r.1989 i k nám. Obnova neznamená pouhou opravu fasády na škole či faře nebo položení chodníků. Znamená to návrat k místním tradicím, posílení pospolitosti a hrdosti na svou obec a z toho vyplývající ochota podílet se na životě obce. Dotační politika Programu obnovy venkova je založena na požadavku, že samy obce musí být aktivní, což v prvé řadě znamenalo mít územní plán nebo alespoň urbanistickou studii. Tuto prvotní podmínku většina obcí neměla a tak první dotace Programu obnovy venkova šly hlavně na pořízení územně plánovací dokumentace. V současné době se do Programu obnovy venkova zapojuje čím dál více obcí (4200 z celkového počtu 6000)

1.3 Trendy budoucího vývoje venkova

V současné době je venkov u nás v útlumu. Ale v zemích EU, zvláště v Rakousku a SRN po podobném útlumu začíná renesance venkovského prostoru. Tuto renesanci předvídali již v 80. letech vědci v západních zemích – studijní skupina pro mezinárodní analýzy STUDIA Laxemburg prováděla šetření příčin hospodářské neefektivnosti a snížení kvality života. Tento systémový analytický

výzkum vedl k závěru, že společnost trpí něčím, co by se dalo nazvat chorobami stáří. Tyto nemoci stáří naší společnosti můžeme označit za brzdicí faktory a lze je vyjádřit matematicky, neboť závisejí na časovém integrálu hrubého domácího produktu na hlavu – tedy na délce trvání a úrovni blahobytu. Tuto závislost můžeme zobrazit pomocí aplikace teorie dlouhých vln – tzv. Kondratěvův cyklus [5].

Na základě tohoto cyklu se dají vyvodit principy budoucího vývoje:

- sféra života před výrobní sférou
- duchovní faktory před faktory materiálními
- dlouhodobost a všestrannost
- alternativní mírnost

Ukazuje se, že tyto čtyři principy (podle začátečních písmen v německém jazyce nazvané LILA) již aplikují úspěšní jedinci v rozhodující sféře a předjímají tak nastupující vzestup. Znamenají revoluční změnu, kterou můžeme nazvat „návrat k životu“, což znamená:

- způsoby výroby vyhovující veškerému životu
- organizační formy přiměřené člověku
- smysluplný životní způsob

Hodnoty, které venkov uchoval, budou nyní rozhodující pro budoucnost industriální společnosti:

- mnozí se požadavky na kvalitu životního prostředí jsou vlastně poptávkou po vesnickém přístupu k životu
- existuje čím dál větší poptávka po potravinách vyrobených způsobem, který odpovídá zdravému životu
- pomocí nastupující telekomunikace, která umožní přesun pracovních příležitostí z centrálních aglomerací do okrajových oblastí. Vzniká tak zcela nový obraz sedláka, který má zemědělství jako vedlejší zdroj obživy – dá se vyjádřit symbolem traktoru a obrazovky [8].

Venkovský prostor, který ještě nedávno byl chápán jako relikv minulosti a který bylo poměšťováno a urbanizováno, se paradoxně stává nadějnou alternativou odlidštěných a z hlediska životního prostředí nevyhovujících aglomerací.

Statistické údaje ukazují, že se již zastavilo vylidňování venkova migrací. Například v roce 1994 přibýlo v obcích do 2000 obyvatel 2454 osob, v roce 1995 už 6617 osob [24]. Ukazuje se, že vnitřním stěhováním malé obce obyvatelstvo získávají, a to na úkor měst. Migrace je především záležitostí mladých lidí, polovina migrantů v ČR je trvale ve věku nižším než 26 let. Po čtyřiceti letech věku motivace ke stěhování klesá a znovu mírně ožívá až po odchodu do

důchodu. Celkový nepříznivý demografický vývoj je na venkově mírnější, než ve městech [9]. Výše uvedené skutečnosti navozují mírný optimismus a podporují předvídané oživení venkovského prostoru. Je však třeba nalézat nové náplně vesnických sídel v krajině [9]:

- přispět k zachování ekologické stability
- specializovat se na ekologické zemědělství
- pěstování surovin pro výrobu energie
- prostor pro bydlení
- využití volného času a rekreace

Podstatou úspěchu renesance venkova je zainteresovanost a participace místních obyvatel na obnově venkova. Vše totiž záleží na citu, angažovanosti a vzdělání zastupitelů i samotných obyvatel obce. Existuje mnoho příkladů, kdy vesnice žijí a navazují na dřívější tradice (jižní Morava). Lze doufat, že lidé na venkově postupem času objeví a obnoví mnohé další dnes zasuté hodnoty a jevy, typické pro prostředí venkova.

2 ANALÝZA DISHARMONIÍ VE VENKOVSKÉM PROSTORU

2.1 Disharmonie v urbanismu

2.1.1 Centrální prostory obce

Nejvýznamnějším a současně nejexponovanějším prostorem obce je náves. Mnoho center obcí je různými nevhodnými urbanistickými a architektonickými úpravami znehodnoceno, ale zdaleka nejhorší je situace, pokud toto centrum zcela chybí. Není to totiž jen urbanisticky a architektonicky upravený prostor, ale jde především o místo setkávání a pobývání obyvatel. Z toho vychází i představa, že náves jako centrální prostor obce by měla být dostatečně atraktivní, upravená a esteticky ztvárněná. Z hlediska narušení harmonického vzhledu hlavního prostoru jsou největším nebezpečím novostavby, dostavby, nástavby a bourací práce. K nim můžeme přičíst i nevhodné zahradnické zásahy.

V mnoha případech se v centrech obcí vyskytuje plno disharmonických závad:

- jsou zde umístěny zcela nevhodné objekty z hlediska funkce (stavby vyžadující hygienický odstup, soustřeďující na sebe nadměrné dopravní zatížení atd.)
- nachází se tu dopravní závada
- je narušená výšková hladina, případně měřítko zástavby
- není dodržena stavební čára
- jsou zde různé sklony a materiály střech
- je používáno cizích materiálových prvků na fasádě, v dlažbě, v oplocení

- není využíváno vhodného barevného řešení, objekty se utápí v šedi
- chybí parkoviště a pěší komunikace
- mobiliář, včetně autobusových zastávek je v naprosto nevyhovujícím stavu nebo zcela chybí.

Cílem by mělo být obnovení občanské vybavenosti, oživení a zobytnění veřejného prostoru pomocí drobné architektury, zeleně a vodních prvků a zajištění soudobých provozních požadavků.

Při analýze centrálního prostoru obce jsou rozhodující tato hlediska:

- celkové prostorové uspořádání (hladina zástavby, stavební čára, způsob zástavby, převládající typy objektů)
- vzájemná proporcionalita a koordinace funkcí do prostoru soustředěných
- příznivé řešení dopravního provozu (průběžné a obslužné dopravy, zásobování, oddělení pěších tras, zajištění ostatních ploch)
- ochrana historických a architektonicky hodnotných objektů včetně vysoké zeleně
- vyváženost architektonického řešení

2.1.2 Uliční prostor

Ulice je základním článkem vesnice. Hlavní uliční prostor zachovává původní uspořádání a je případně rozšířen do návsi. Na něj navazují vedlejší ulice, vytvořené dalším stavebním vývojem. Z nich jsou zvláště odlišné ulice s novostavbami rodinných domů, založených v posledních desetiletích, které vzhledem k charakteru zástavby představují samostatné prostorové celky.

I když největších estetických změn doznaly stavby, tkví většina nedostatků v neupravenosti společně užívaných prostorů a v urbanistických závadách.. Uliční prostor narušují novostavby, zasunuté v kompaktní řadové zástavbě mezi obnažené štíty, podobně i předsazené objekty mimo stavební čáru. Nepříznivý vzhled uličního prostoru zvyrazňují ploché střechy novostaveb, odlišně ztvárněná průčelí a domy převyšující okolní zástavbu.

V mnohých případech byly umístěny neuváženě a necitlivě do stávající zástavby rodinné domy dle katalogových projektů.

Vozovka v ulici má mnohdy přímé trasování bez zakřivení a necitlivé výškové osazení vůči přilehlé zástavbě, okolním plochám a terénu. V ulicích, které by měly sloužit mimo jiné kontaktům mezi obyvateli domu a uživateli ulice, se díky vyšším rychlostem dopravního provozu omezil život, neboť hluk, prašnost a exhalace obtěžují lidi na ulici a také v jejich bytech [1].

2.1.3 Dopravní řešení

Nejhorší je situace v obcích, kudy prochází průtah dálkové dopravy. To samozřejmě není urbanistický detail, ale zásadní urbanistické řešení. I v takových

případech, kdy není možné dálkovou dopravu z obce vymístit, je nutné se s touto skutečností vyrovnat – snížením rychlostí, zřizováním přechodů, šetrných retardérů atd. Toto řešení naopak umožňuje vtáhnout motorizované návštěvníky do obcí, což má vliv na rozvoj obchodu a služeb v obci.

V ostatních případech je nutné se zaměřit na vytipování dopravních závad v rámci obce:

- nepřehledné napojení vedlejší ulice
- úseky vedoucí k zvyšování rychlosti vozidel
- neoddělená vozovka od ostatních ploch – chodníku a ploch využívaných k jiným účelům
- neohrazená zbytečně široká komunikace
- zřízení odstavného pruhu pro autobusy
- zřízení parkovacích míst

2.1.4 Prostorové celky vesnice, nová výstavba

Téměř každá vesnice se dá dělit na několik vzájemně odlišných prostorových celků. Ke každému z těchto celků je třeba přistupovat zcela odlišně a při jejich úpravách a dostavbách respektovat jejich individuální rozdíly. Jiná bude situace v historickém jádru obce a jiná v prostorovém celku nové výstavby, kde převládají rodinné domy s rovnou střechou. Územní plány vymezují i prostorový celek zcela nové výstavby. Tato nová výstavba by měla být podporována až v okamžiku, kdy nejdříve dojde k důslednému dostavění proluk a jiných vhodných volných ploch v zastavěném území vesnice. Nová zástavba rodinnými domky by potom měla být co nejlépe včleněna do současného obytného území a měla by respektovat typické znaky zastavěného území a jeho prostorové struktury. To by měl řešit podrobný regulační plán.

2.2 Disharmonie architektury

2.2.1 Veřejné stavby a stavby ve veřejném prostoru

Mnohé stavby občanského vybavení, které byly postaveny na venkově za posledních 40 let, postrádaly ty nejpodstatnější prvky zajišťující integraci objektů do tradiční zástavby.

V období výstavby 50 – 80 let bylo zajištění občanské vybavenosti na venkově záležitostí veřejné správy. Budovaly se obchody se zbožím denní potřeby, hospody a restaurace, řemeslné dílny a také předimenzované kulturní domy. Všechna tato zařízení se obrací k veřejnosti – snaží se být nápadná, už z dálky viditelná. Proto ve většině případů svým měřítkem nezapadají do venkovské zástavby a jejich styl vychází ze vzorů městské architektury.

Projektanti těchto objektů měli a mají většinou obtíže vyrovnat se s otázkou začlenění novostavby do měřítek venkovské zástavby, neboť v mnohých případech se jim zdá, že musí navrhnout z prestižních důvodů něco výjimečného.

V současné době jsou potřeby občanské vybavenosti zajišťovány soukromými iniciativami. Při výstavbě nových objektů jsou často navrhována různá provizoria, např. mobilní buňky a stánky. Tyto objekty nemají potřebné provozní předpoklady a ve veřejném prostoru působí velmi rušivě. Povolené provizorium zůstává v našich podmínkách vždy dlouhodobě, jeho odstranění bývá prosazeno jen s obtížemi, často bývají připojována provizoria další.

2.2.2 Stavby pro bydlení

Úpravy a přestavby vesnického rodinného domu

Úpravy vesnického domu zahrnovaly modernizaci, rekonstrukci hospodářských budov na obytnou část po zrušení soukromého hospodaření, přístavby, nadstavby, úpravy podkroví.

U modernizace se jedná z hlediska vnějšího vzhledu maximálně o výměnu nevhodných oken a dveří. U rekonstrukce už jde mnohdy o novou úpravu průčelí. Zásahy obvykle mění celkový výraz domu a v mnoha případech vznikají zcela nevhodné a nevyvážené proporce.

Nejzávažnější z hlediska celkového působení v obrazu obce jsou přístavby a nadstavby. U nadstaveb jde o nejvýraznější zásah do prostoru ulice nebo návsi z hlediska jednotné výškové hladiny zástavby.

Při rekonstrukcích byly většinou využity původní hospodářské objekty. Živočišná výroba se tak odsunula z intravilánu obce, což je vnímáno jako pozitivum.

Nové rodinné domy

Do venkovských sídel nepatří městské typy domů, zvláště typy s rovnou střechou, ale disharmonií u novostaveb rodinných domů je více – proporce, tvar, měřítko a materiál nejsou úměrné prostředí obce, v panoramatu se projevují disharmonie rozměrné hmoty a převýšené budovy. Tvary, sklony a krytina střech, pokud nejsou jednotné, narušují celkový výraz obce. Další disharmonické prvky jsou např. schodiště, umístěná před průčelím domu, příliš vysoká podezdívka a množství přístavků a kůlen s náplní, s kterou nepočítal hlavní objekt.

2.2.3 Drobná architektura – vybavení veřejných prostranství

Náves i jiná místa obce dotvářejí drobné objekty, které mají charakter obslužný (čekárny, vývěsní skříně), sakrální (kříže, boží muka, zvonice), kulturně-historický (památky padlých, případně technický (trafostanice). Úroveň těchto objektů, které jsou denně na očích, je mnohdy tristní. Nejhuře jsou na tom

přístřešky autobusových zastávek, které připomínají provizoria, případně jsou kopií vzorů z městských periferií.

Okolí pomníků padlých bývá mnohdy nevkusně upraveno, nebo i jinak znehodnoceno.

2.2.4 Architektonický detail

Omítka a barva

Břizolit, který byl na místě u městské architektury předválečného období (oživení záblesky slídy u těžkopádné masivní architektury nájemních domů 30. let), zachvátil v 60. a 70. letech celý venkov. Tím se setřel rozdíl mezi tradiční barevností staveb jednotlivých regionů.

Střecha

Střechy se spádem menším než 40° působí v tradiční vesnické zástavbě cizorodě, podobně i strmé střešní konstrukce o spádu větším než 55°.

Městské typy domů s plochou střechou působí v kontextu ostatní vesnické zástavby zvláště cize.

Vesnickou zástavbu charakterizují velké klidné střešní plochy kryté jednotným materiálem. Disharmonicky působí výrazně odlišná krytina od krytin převažujících. Nejhuře vypadá změť různých sklonů a druhů krytiny.

Komín

Nedílnou součástí každého domu je komín, který může značně ovlivnit celkový vzhled domu. Často je porušena zásada, že by komín měl být umístěn co nejbliže hřebenu střechy, nikoli k jejímu okraji, případně do štítu.

Okno

Okno dodává domu výraz svým umístěním, tvarem, proporcemi a materiálem. Při přestavbě tradičních vesnických domů v uplynulých desetiletích došlo na vesnici ke znehodnocení mnoha původních domů právě výměnou oken – opouštěním původních tvarů a členění a jejich náhradou tzv. typovými okny, ponejvíce třídílnými. Okna s nedělenými příčlemi způsobí, že dům „oslepne“. Při výměně oken a úpravě fasády mnohdy byly zrušeny všechny články průčelí, související s okenními otvory (šambrány, výzdoby meziokenních pilířů, podokenní římsy).

Vstupy a vjezdy

Vstupy do domů byly na vesnici nejčastěji v úrovni terénu. Tvořily je dva, nejvýše tři kamenné stupně, které dělily vstupní dveře od zahrady a dvora. Tento malý výškový rozdíl odpovídá bezprostřednímu styku obyvatelů s nejbližším okolím domu – s přírodou.

Jednou ze specialit nové výstavby rodinných domů je zvýšené přízemí a garáž pod úrovní terénu. Toto prostorové uspořádání si vynucuje předsazené schody a kamenné zdi lemující rampy do garáží, nebo přístavky nalepené na vlastní dům ve štítu. Plochá střecha přístavků má obvykle sloužit jako terasa.

Velkým nešvarem je používání cizorodých prvků a materiálů (plechová vrata, plastové části, barevné skleněné tvárnice).

Balkony a lodžie

Balkony a lodžie jsou typickými prvky městské architektury, kde nahrazují u nájemních bytů mít možnost vyjít z bytu „na vzduch“. Tato potřeba ve venkovských sídlech je plně saturována možností přímého vstupu do venkovního prostoru. Přesto téměř všechny novostavby na venkově mají buď balkon nebo lodžii [3].

U prostorových prvků s převažující novou zástavbou mohou balkony či lodžie při dobře řešeném návrhu přispět k příznivému architektonickému řešení celkové hmoty objekty. Rozhodujícím architektonickým článkem balkonů a lodžií je zábradlí, jehož řešení bývá často nevkusné a znehodnocuje výraz jinak dobře řešeného průčelí.

Oplocení

Jedním z prvků ovlivňujících tvářnost venkovského prostoru je oplocení. Mnozí stavebníci se právě zde rozhodli uplatnit svůj „vkus“ a ve veřejném prostoru (předzahrádky) vznikají velmi nepěkné napodobeniny městské módy – různě svařované tyče, pestře natřené ocelové plechy, masivní podezdívky. V obcích lze spatřit přímo vedle sebe oplocení různého tvaru, materiálu a výšky [3].

2.3 Zeleň a přírodní prostředí vesnice

2.3.1 Zeleň na návsi

Podstatnou závadou a disharmonií je chybějící zeleň v centrální části obce. Na původních návších byly zpravidla velké listnaté stromy (převážně lípy) rozložené v okolí kostela, školy nebo stojící uprostřed ve skupině na travnaté ploše či u návěsního rybníku. Vzrostlá zeleň nemá jen estetickou funkci, která dotváří harmonický obraz centrálního prostoru, ale přispívá i k ekologické stabilitě krajiny a vytváří příznivé mikroklima.

Pokud byl na návsi založen park, byly v mnoha případech vysazené stromy rozptýleny po celé ploše trávníku, což je na jedné straně neestetické a na druhé straně ztěžuje pravidelnou údržbu, především kosení trávníku.

Mnohdy bývají na návsi vysazeny jehličnany a okrasné cizokrajné stromy, které neodpovídají tradičnímu rázu našich vesnic. Jehličnany, které bývají

zavětveny až k zemi, potom zakrývají zástavbu a tím znemožňují vnímání návsi jako urbanistického prostoru [2].

2.3.2 Vodní plochy v zastavěném území vesnice

Většina malých rybníků na návsi byla přeměněna na požární nádrže, které působí svými geometrickými tvary, případně železným zábradlím, rušivě v porovnání s rybníkem, jehož břehy jsou přirozené. Negativně též působí, pokud návsní rybník postrádá břehový porost [2].

Malé vodní toky procházející intravilánem vesnice bývají většinou technicky upravovány s ohledem na možné vyšší průtoky při povodních. Výsledkem těchto úprav bývá umělé koryto, většinou zpevněné, jehož příčný profil není adekvátní drobnému toku, v létě téměř vyschlému.

2.3.3 Přejít vesnice do krajiny

Kvalitní spojení vesnice s krajinou je proměněno v mnoha obcích na periferii vesnice, kde je nepořádek a řada provizorních objektů. Došlo též k likvidaci zeleně při provádění pozemkových úprav.

Na okrajích většiny vesnic se rozprostírají střediska zemědělské výroby. Tyto areály, ať již budou sloužit zemědělské či jiné výrobě, postrádají zapojení do krajiny pomocí vzrostlé zeleně.

3 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ NÁPRAVY DISHARMONIÍ V MIKROREGIONU ORLICKO

3.1 Cestovní ruch – prioritní mikroregion Orlicka

Celá Evropa je dělena nejen dle administrativních hranic (okresy, kraje, země, atd.), ale i na jednotlivé regiony a mikroregiony ve smyslu nodálním neboli sociálně geografickým.

Z pohledu EU nemá důležitost pouze jedna obec, ale určitý celek, který je spojen typickými znaky. Největší prioritu mají regiony přesahující hranice jednotlivých států, případně mikroregiony na hranicích se sousedními státy.

Regionální politika EU je zaměřena převážně na hospodářskou pomoc nedostatečně rozvinutým oblastem. Protože tržní mechanismus nevede vždy nutně k plnému využití hospodářských faktorů a k vyrovnání příjmů na jednoho obyvatele v různých oblastech země, rozhoduje regionální politika EU o alokaci výrobních faktorů a dotačních titulech s cílem zmírnit mezioblastní rozdíly životní úrovně.

Jedním z takových regionů přesahujících hranice států je Euroregion Glacensis – pomezí Čech, Moravy a Kladska. Součástí tohoto Euroregionu je mikroregion Orlicko, prezentovaný Sdružením obcí Orlicko. To je vymezeno

zájmovým územím zahrnujícím oblast od Kralického Sněžníku na východě přes Letohrad na jihu až po Orlické Záhoří na západě. Celková rozloha území je cca 500 km² a tvoří ji katastry 5 měst a 28 obcí. Sdružení obcí Orlicko vypracovalo Strategický rozvojový plán mikroregionu, v němž byla jako hlavní priorita vytipován rozvoj cestovního ruchu, který představuje pro region nemalý potenciál. Jeho přírodní krásy, nabídka zimní i letní rekreace a tradice individuální rekreace představují solidní základ tohoto rozvoje [34]. Naopak stávající průmysl již dosáhl v tomto zájmovém území svých limitů a zemědělská výroba bude s blížícím se vstupem do EU spíše utlumována.

„Průmysl“ cestovního ruchu představuje v dnešní době jedno z nejrychleji rostoucích, ale současně i nejvíce konkurenčních prostředí, které vyžaduje stále nové a nové nápady. Region musí upravit svůj image tak, aby zaujal novou generaci turistů a rekreatů, kteří hledají nevšední zážitky v místech, která dosud nejsou návštěvníky přeplněna. To je právě případ regionu Orlicko.

Aby návštěvník – turista a rekreat – byl celkově spokojen a zvažoval možnost návratu do tohoto regionu, je důležitá celá řada okolností – vybavenost kvalitní infrastrukturou, rekreační, stravovací a ubytovací možnosti, nabídka různých aktivit atd.

Neméně důležitým faktorem pro cestovní ruch je i celkový vzhled obcí. Obec je potencionálním návštěvníkem vnímána jako součást životního prostředí. Pokud je toto prostředí nějakým nešťastným zásahem narušeno, působí disharmonicky a návštěvník – turista se tu necítí dobře. Je proto nanejvýš důležité věnovat celkovému vzhledu obcí dostatečnou pozornost a dosahovat celkové harmonie obcí. To znamená důsledně odstraňovat jednotlivé disharmonické závady.

Vzhledem k tomu, že většina obyvatel obcí, které jsou poznamenány různými estetickými závadami, si na ně již zvykla a jako závady je nevnímá, je zapotřebí na tyto disharmonie poukázat. Představitelům regionu je pak potřeba poskytnout co nejvíce odborných informací o tomto problému ve všech obcích regionu.

3.2 Postup při napravování disharmonických závad

Při procesu nápravy navrhuji postupovat takto :

- a) Na základě sběru informací je třeba analyzovat disharmonické závady u všech obcí a provést multikriteriální hodnocení celého regionu.
- b) Dalším krokem je vytipování všech konkrétních disharmonických závad již v jednotlivých obcích.
- c) Následuje popis návrhu řešení těchto disharmonických závad.
- d) Vedení mikroregionu spolu se starosty jednotlivých obcí potom rozhodne, která obec a která závada bude při nápravě upřednostněna a u té bude proveden grafický návrh (studie) včetně detailního popisu řešení.

- e) Aby tento návrh odstranění určené disharmonie měl reálnou naději na provedení, je potřeba podrobit jej analýze SWOT, neboli analyzovat silné a slabé stránky návrhu, příležitosti a ohrožení celého záměru.
- f) Na základě vyhodnocení analýzy SWOT se rozhodne, zda je možno počítat s realizací. V případě, že ano, provedou se projekční práce minimálně do výkonové fáze stavebního povolení. U jednodušších případů, např. úprava fasády, stačí grafický návrh. Potom je šance na zajištění financování celého záměru např. z nějakého dotačního titulu.
- g) Posledním krokem před realizací nápravy disharmonické závady u náročnějších případů je realizační projekt.

Aby odstraňování disharmonických závad mělo naději na úspěch, je třeba hned od začátku získat obyvatele obcí a zapojit je do spolurozhodování o vzhledu veřejných prostranství své obce. V důsledku paralelně prováděné osvěty se snad začnou zajímat i o vzhled svých soukromých objektů – rodinných domů i provozoven.

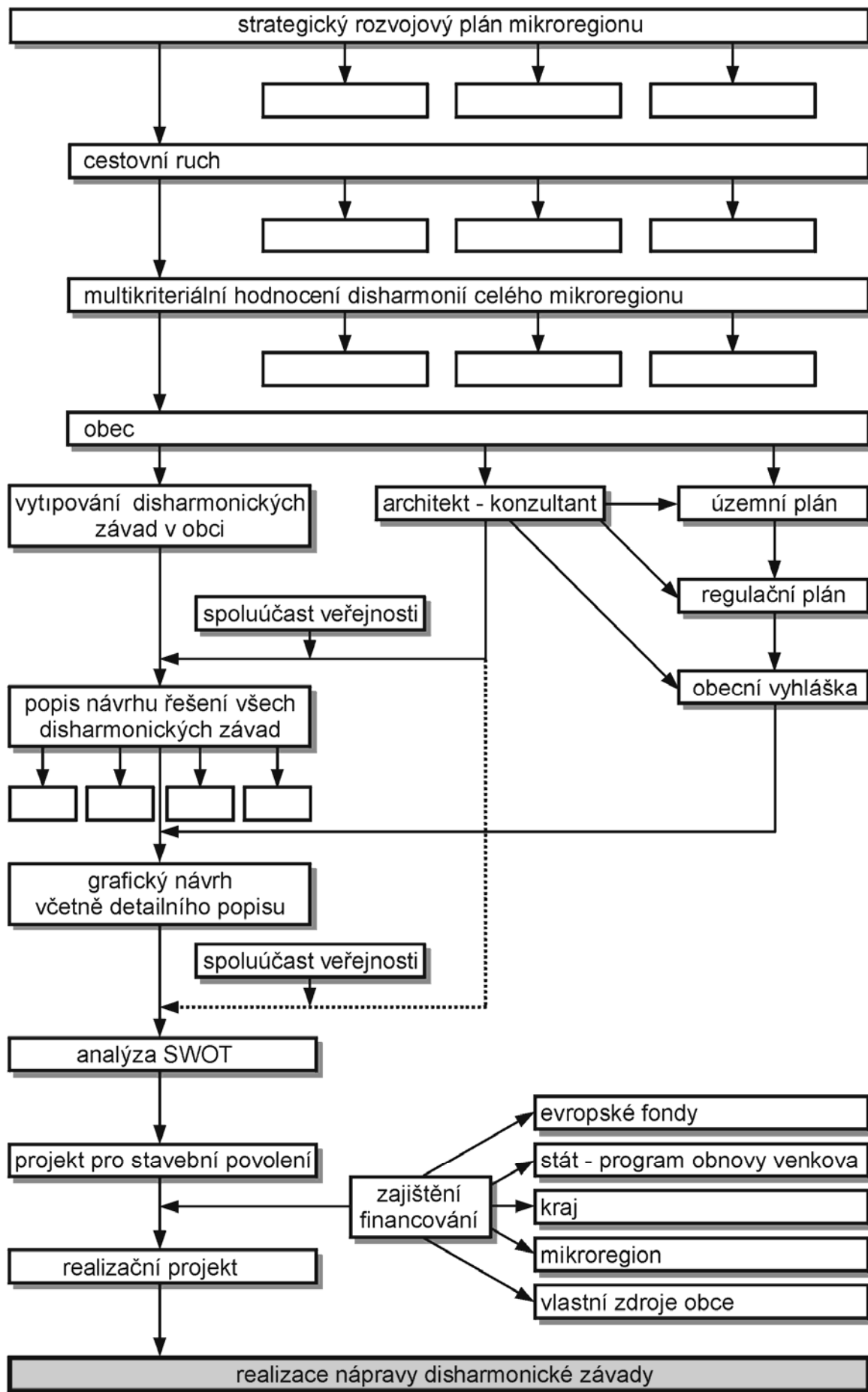
V nápravě disharmonií a zabránění vzniku disharmonií nových hrají důležitou roli i legislativní možnosti, které jsou však velmi omezené. Jedná se v podstatě o regulační plány a obecní vyhlášky.

Celý postup nápravy disharmonických závad je graficky znázorněn – viz příloha.

V disertační práci je výše popsán postup proveden v mikroregionu Orlice. Je zde podrobně popsána analytická metoda multikriteriálního hodnocení disharmonií v obcích, včetně přehledné tabulky a její aplikace na všechny obce mikroregionu.. Dále jsou analyzovány všechny disharmonické závady a zároveň popisovány možné nápravy v jednotlivých obcích. Součástí práce je i podrobná fotodokumentace.

Podrobný popis stávajícího stavu, detailní popis návrhu řešení a grafický návrh je prezentován na příkladě úpravy centra obce Kunvald. Tento návrh je pak podroben metodě SWOT z hlediska možné realizace.

Grafické znázornění možnosti nápravy disharmonických závad

3.3 Multikriteriální hodnocení urbanistického detailu a architektury v obcích Orlicka

Pro region je důležité, aby měl celkový přehled a představu o stavu obcí z různých hledisek. V našem případě se jednalo o hledisko disharmonických závad, neboť tyto mají nesporný vliv na kvalitu života v obci i její atraktivitu pro rozvoj cestovního ruchu. Mapování urbanistických, dopravních, hmotových a jiných disharmonií bylo uspořádáno do přehledné tabulky, ze které je možné identifikovat nejdůležitější problémy a určit, kam soustředit síly a finance k nápravě. Tabulka vychází z multikriteriálního hodnocení, aby co nejplastičtěji vynikla problémová místa. To znamená, že jednotlivým disharmoniím je stanoven určitý váhový podíl podle stupně závažnosti a v jednotlivých obcích jsou tyto disharmonie obodovány. Z tohoto hodnocení bylo sestaveno pořadí obcí, případně okruhy problémů, které budou potřebovat zvláštní pomoc – organizační, finanční, materiálovou. Je samozřejmé, že tato tabulka má i význam informační, tzn., že v ní jsou obsaženy i informace o velikosti obce (rozloha katastru a počet obyvatel), ohodnocen kulturně–historický význam obce a možný přínos pro cestovní ruch. Tabulku jsme realizovali pro region Orlicko, ale mohla by se stát vzorem i pro jiné regiony.

Multikriteriální posouzení disharmonických prvků bylo provedeno ve všech 29 obcích mikroregionu Orlice majících svou samostatnost.

Tabulka mapuje disharmonie v těchto oblastech :

- závady dopravního řešení
- celkové uspořádání sídla, centrum obce
- narušená výška zástavby
- architektonické řešení občanské výstavby
- architektonické řešení obytné výstavby
- začlenění zemědělského střediska
- zeleň v obci
- nevhodné rekonstrukce objektů (modernizace, úpravy, nástavby)
- vodní plochy v zastavěném území obce
- drobná architektura (čekárny, vývěsky)

Neposuzovala se kvalita inženýrských sítí, infrastruktury a společenského života.

Bodové hodnocení jednotlivých disharmonií ve všech obcích regionu by měl provádět stabilní tým, aby byla zajištěna jednotnost srovnání.

Výše uvedené disharmonické závady jsme bodovali v rozpětí 1 až 10 od nejhoršího po nejlepší hodnocení. Nebyly obodovány jen jednotlivé disharmonické závady, ale i celkové působení obce, neboť se ukázalo, že i když obec vykazuje celou řadu konkrétních závad, může celkový dojem z ní být nakonec příznivý. Je to způsobeno „geniem loci“- specifickostí konfigurace

terénu a začlenění člověkem vytvořených objektů do krajiny. Odstraněním vytipovaných závad může i takováto obec získat vyšší kvalitu a lépe uspokojovat potřeby svých obyvatel i turistů.

Zvlášť byla zohledněna možnost využití obce pro potřeby cestovního ruchu a bylo jim v hodnotící tabulce přiřazeno více bodů, neboť mají v hodnoceném mikroregionu nezastupitelné místo (např. Pastviny, Kunvald).

Součin váhového podílu a bodového hodnocení v jednotlivých položkách disharmonií a jejich celkový součet dá výslednou hodnotu, která určí pořadí obcí v rámci regionu – čím je výsledná hodnota vyšší, tím je prostředí obce kvalitnější. Cílem by mělo být, aby se celkové hodnoty co nejvíce přiblížily. Např. pokud obec nemá žádnou vodní plochu a územní plán s ní nepočítá, je třeba ji nahradit větším objemem zeleně atd.

Váhový podíl důležitosti jednotlivých disharmonií se může měnit. Jinak bude vypadat váhové hodnocení pro oblast cestovního ruchu (vzhled obcí), jinak pro potřeby investic v oblasti infrastruktury (dopravní závady). Váhové podíly by měli určit zástupci regionu. V našem případě byly určeny pro oblast cestovního ruchu. Váhové podíly jde tedy měnit dle potřebného důrazu, ale bodové hodnocení lze změnit pouze v případě, že dojde ke kvalitativní změně – např. obec, která má dopravní závadu, jí odstraní.

Důležitější než celkové pořadí je ohodnocení v jednotlivých položkách, neboť ukazuje, kde konkrétně a v jakých oblastech musí obec sjednat nápravu. U každé obce bylo označeno pořadí jednotlivých položek disharmonií v rámci celého regionu. Cílem regionu by mělo být zvýšit svou úroveň tím, že bude odstraňovat v obcích s nejhorším bodovým hodnocením nejvýraznější disharmonie.

Tabulka multikriteriálního hodnocení disharmonií v mikroregionu Orlicko

POŘADOVÉ ČÍSLO	OBEC	INFORMACE				DISHARMONIE										VÝSLEDNÝ SOUČET												
		SPÁDOVÉ MĚSTO	POČET OBYVATEL	VÝMĚRA KATASTRU	váhové podíly		váhové podíly																					
					90	80	50	80	30	70	50	50	60	50	50		60											
					VYUŽITELNOST PRO CESTOVNÍ RUCH	CELKOVÉ PŮSOBENÍ Z HLEDISKA HARMONIE	ZÁVADY DOPRAVNÍHO ŘEŠENÍ	CELKOVÉ USPOŘÁDÁNÍ SÍDLA – CENTRUM OBCE	NARUŠENÁ VÝŠKA ZÁSTAVBY	ARCHITEKTONICKÉ ŘEŠENÍ OBCĀNSKÉ VÝSTAVBY	ARCHITEKTONICKÉ ŘEŠENÍ OBYTNÉ VÝSTAVBY	ZAČLENĚNÍ ZEMĚDĚLSKÉHO STŘEDISKA	ZELENĚ V OBCEI	NEVHODNĚ REKONSTRUKCE OBJEKTŮ (modernizace, úpravy, nástavby)	VODNÍ PLOCHY V ZASTAVĚNÉM ÚZEMÍ OBCE	DROBNÁ ARCHITEKTURA (čekárny, výčepky, atd.)												
1	BYSTRĚC	Jablonné	1062	1813	7 630 * **	10 800 * **	9 *	450 **	10 ***	800	9 2	270	8 3	560	7 4	350	9 2	450	10 1	600	9 2	450	10 1	500	9 2	540	3 ****	4970
2	ČENKOVICE	Jablonné	184	597	10 900	5 400	9 2	450 6	5 4	400 4	7 5	210 5	6 3	420 4	8 3	400 5	6 4	300 2	7 2	420 4	9 5	450 5	6 3	300 5	7 4	420 4	22 16	3770 5070
3	ČERVENÁ VODA	Krátký	3260	5000	9 810	8 640	8 3	400 3	8 3	640 5	8 3	240 5	6 5	420 3	8 3	400 5	250 6	9 3	540 3	8 5	400 5	6 5	300 9	9 2	540 2	12 7	4130 5580	
4	ČESKÁ RYBNÁ	Žamberk	367	808	2 180	6 480	9 2	450 2	9 2	720 2	9 2	270 2	6 5	420 4	7 4	350 4	9 2	450 4	7 4	420 4	7 4	350 4	5 6	250 6	6 3	360 6	15 20	4040 4700
5	ČESKÉ PETROVICE	Žamberk	133	629	8 720	9 720	9 2	450 6	5 3	400 3	8 4	240 4	7 4	490 4	5 4	350 6	5 1	250 5	10 6	600 6	6 5	300 6	5 6	250 6	5 6	300 6	23 16	3630 5070
6	DLOUHOŇOVICE	Žamberk	773	390	10 900	1 80	6 5	300 6	5 9	400 9	2 4	60 4	7 9	490 4	2 10	100 9	1 4	50 9	7 9	420 9	2 9	100 9	2 9	100 9	2 9	120 9	29 27	2140 3120
7	DOLNÍ MORAVA	Krátký	300	3661	10 900	6 480	10 1	500 2	9 2	720 2	9 2	270 2	6 2	420 2	8 3	400 3	300 2	9 1	540 4	8 1	400 4	5 4	300 2	9 2	540 2	4 3	4900 6280	
8	HEJNICE	Žamberk	208	483	2 180	5 400	6 5	300 4	7 4	560 6	7 6	210 5	5 6	350 5	6 4	300 5	7 4	350 5	6 5	360 4	6 9	300 9	2 9	100 9	2 9	120 9	27 25	2950 3530
9	HELVÍKOVICE	Žamberk	408	1073	9 810	4 320	5 6	250 9	2 3	160 3	8 9	240 9	2 3	140 3	8 8	400 5	3 3	150 8	6 3	360 8	4 3	150 8	2 9	120 9	2 9	2120 3500	28 26	2370 3500
10	JAMNÉ	Jablonné	700	1059	9 810	9 720	9 2	450 7	5 6	810 7	210 5	350 6	300 8	400 8	400 8	400 8	480 8	400 6	300 5	300 3	300 5	300 6	300 5	300 6	300 6	300 6	20 10	3850 5380
11	KAMENIČNÁ	Žamberk	350	585	2 180	8 640	7 4	350 4	7 3	560 3	8 3	240 3	8 3	560 3	8 3	400 5	250 1	10 2	600 2	9 2	450 2	9 2	450 2	9 2	540 2	8 14	4400 5220	
12	KLÁŠTEREC	Žamberk	905	1780	10 900	9 720	9 2	450 2	9 2	720 2	9 2	270 4	6 5	420 6	6 5	300 6	5 5	250 4	6 4	360 4	7 4	350 4	6 4	300 6	5 6	300 6	21 9	3840 5460
13	KUNVALD	Žamberk	1046	2921	10 900	9 720	6 6	250 8	4 4	320 4	7 5	210 5	6 4	420 5	7 4	350 5	300 5	6 3	360 8	8 4	400 5	250 3	180 8	22 22	4380 8	26 22	2760 4380	
14	LICHKOV	Jablonné	570	914	4 360	6 480	10 1	300 6	5 5	400 4	6 4	180 4	7 4	490 4	7 2	350 3	9 2	450 3	8 2	480 5	9 5	450 6	6 3	300 4	7 4	420 4	16 18	4020 4900
15	LÍŠNICE	Žamberk	734	1149	5 450	8 640	6 5	300 2	9 3	720 3	8 5	240 4	6 4	420 3	7 4	350 3	8 2	400 5	9 5	540 2	6 5	300 5	9 5	450 5	6 5	360 5	14 15	4080 5170
16	LUKAVICE	Žamberk	1043	1101	2 180	6 480	7 4	350 2	9 3	720 4	8 4	240 4	7 4	490 4	7 1	350 1	10 1	600 4	7 7	350 4	200 7	5 6	300 6	5 6	300 6	13 19	4100 4760	
17	MISTROVICE	Jablonné	595	460	6 540	9 720	10 1	500 1	10 1	800 2	9 5	270 3	6 3	420 5	8 3	400 5	6 1	300 2	10 2	600 2	9 2	450 2	9 2	450 2	6 5	360 5	5 5	4550 5810
18	MLADKOV	Jablonné	577	1280	4 360	9 720	10 1	500 1	10 1	800 4	7 1	210 1	700 3	8 1	400 1	10 1	500 1	10 1	600 1	500 2	9 2	450 3	8 3	480 3	8 3	480 3	2 4	5140 6260
19	NEKOŘ	Žamberk	1095	882	6 540	7 560	8 3	400 5	6 6	480 6	6 5	180 5	6 4	420 4	7 2	350 2	9 1	450 6	10 6	600 5	250 3	8 4	400 4	7 4	420 4	17 17	3950 5050	
20	ORLICKÉ ZÁHORÍ	Rokytnice	241	2912	8 720	8 640	10 1	500 1	9 1	720 1	10 1	300 1	700 8	3 10	150 10	1 4	50 1	7 1	420 1	500 10	500 10	500 2	500 2	500 2	500 2	540 2	18 12	3930 5290
21	ORLIČKY	Jablonné	190	503	8 720	9 720	9 2	450 2	7 4	560 4	7 4	210 4	5 4	490 4	9 2	450 3	8 2	400 2	9 2	450 3	8 3	400 3	8 3	400 3	8 3	480 3	6 6	4430 5870
22	PASTVINY	Žamberk	281	835	10 900	6 480	7 4	350 4	6 5	480 2	9 6	270 6	5 2	350 2	9 3	450 3	9 1	450 3	8 1	480 3	500 3	8 3	400 4	7 4	420 4	11 8	4150 5530	
23	PÍSEČNÁ	Žamberk	431	883	10 900	9 720	10 1	500 1	4 4	560 4	7 3	210 3	8 2	560 2	9 2	450 2	9 1	450 3	10 3	600 4	8 4	400 4	7 4	350 1	10 1	600 1	1 1	5180 6800
24	SOBKOVICE	Jablonné	230	366	5 450	9 720	6 5	300 1	10 5	800 1	10 3	300 3	8 1	560 6	10 4	500 3	7 3	350 3	8 3	480 3	400 6	250 7	4 7	240 7	11 7	5350 4410		
25	STUDENÝ	Jablonné	155	549	2 180	6 480	10 1	500 1	5 2	480 2	9 2	270 2	6 2	630 2	9 2	450 6	5 2	250 2	9 2	540 2	9 5	600 2	9 2	300 2	9 2	540 2	7 16	4410 5070
26	ŠEDIVEC	Letohrad	214	388	1 90	6 480	10 1	500 1	6 5	480 1	10 2	300 2	9 2	630 6	9 5	450 2	5 2	250 2	6 10	360 9	450 1	50 2	120 9	24 24	3590 4160			
27	TĚCHONÍN	Jablonné	640	1901	7 560	8 640	7 4	350 4	6 5	480 5	6 4	180 4	7 6	490 6	5 3	250 2	8 2	400 2	9 2	540 2	9 5	600 4	6 4	300 4	7 4	420 4	21 9	3860 4690
28	VERMĚROVICE	Jablonné	706	599	4 360	7 560	6 5	300 1	10 3	800 4	8 3	240 4	7 3	490 4	8 3	400 2	9 3	450 4	8 4	480 3	350 4	8 3	400 4	7 4	420 4	9 13	4330 5250	
29	ZÁCHLUMÍ + LITICE	Žamberk	729	1353	9 810	5 400	7 4	350 6	5 5	400 180	7 4	490 4	5 6	250 6	5 6	250 7	420 4	5 6	250 6	5 6	250 6	5 6	300 6	5 6	300 6	23	3140 4350	

- * bodové hodnocení
- ** součin váhového podílu a bodového pořadí v regionu
- *** pořadí v regionu
- **** změněné pořadí při započítání údajů z

3.4 Analýza stávajícího stavu a popis návrhu řešení v jednotlivých obcích mikroregionu

Tabulka multikriteriálního hodnocení dle 3.3 je důležitá pro přehlednost celého regionu a určení pořadí jednotlivých disharmonií z hlediska jejich závažnosti. V samotných obcích je však třeba provést popis jednotlivých disharmonických závad a naznačit možné řešení. Prováděli jsme průzkum ve všech 29 obcích se samostatnou působností, patřících do Sdružení obcí Orlicko. U těchto obcí jsme provedli multikriteriální hodnocení. S předběžnými výsledky jsem seznámil starosty obcí patřících do Sdružení. Na základě mé přednášky vznikl požadavek vedení města Králiky o průzkum obcí, které nemají samostatnou působnost a patří pod správu tohoto města. U těchto obcí však již nebylo provedeno multikriteriální hodnocení.

Příklad popisu stávajícího stavu a návrhu v jedné z obcí (Kunvald)

Stávající stav

- dopravní závada u Kampeličky, znehodnocené centrum obce
- chybí chodník - nebezpečná místa
- chybí zeleň mezi komunikací a Pérovnu
- plechové garáže za bytovkami

Popis návrhu

- celkové řešení centra obce včetně odstranění dopravní závady
- vybudovat chodník
- vyřešit vnější vzhled panelových domů
- úprava parkoviště před Pérovnu a prodejnu, ozelenění mezi komunikací a Pérovnu
- ozelenit ČOV u konzumu
- zřídit kontejner na železný šrot (u silnice na Rokytnici)

Tímto způsobem, tj. popisem disharmonických závad a návrhem řešení, je zdokumentováno všech 29 obcí se samostatnou působností a 7 obcí v okolí města Králiky, které nemají vlastní samostatnost a patří pod toto město.

3.5 Příklad grafického návrhu a detailního popisu jedné z disharmonických závad v obci Kunvald

Na výčet všech disharmonických závad a návrhů řešení navazuje podrobný popis a grafický návrh řešení konkrétní závady .

Příklad může být ukázán na problému neexistence centra v obci Kunvald v okrese Ústí n. Orlicí asi 8 km od města Žamberka. Obec Kunvald je malebná podhorská vesnice s asi 1000 obyvateli roztažená podél komunikace III. třídy

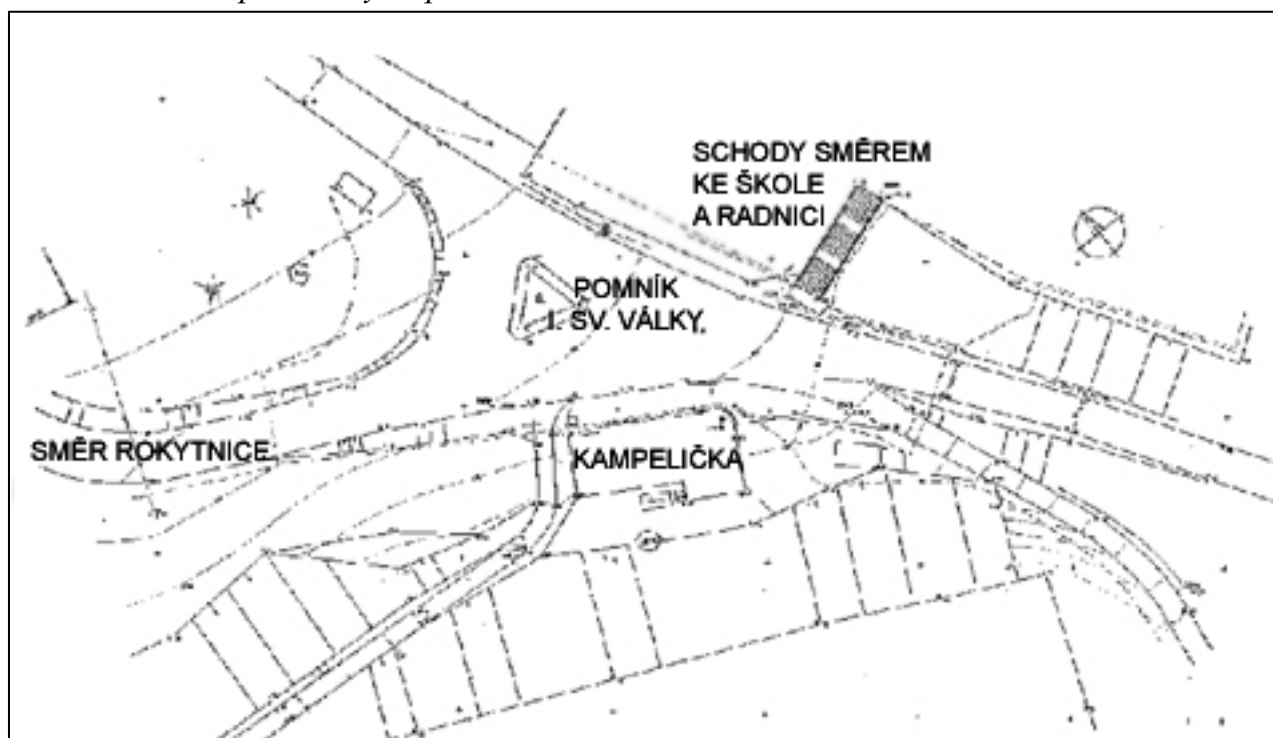
směrem na Rokytnici. Na první pohled bylo jasné, že obec má jeden podstatný nedostatek - Kunvald nemá jednoznačný střed obce.

Stávající stav:

Potencionální střed obce (zastávky autobusů ordinace lékaře, pošta, radnice, škola) je znehodnocen komunikací směrem na Rokytnici.

Silnice zde prochází mírnou zatáčkou a svádí řidiče k vyšším rychlostem, což je v místě, kde ústí schody ze základní školy směrem k autobusové zastávce, velmi nebezpečné.. Uprostřed křižovatky je zcela nevhodně, obklopen asfaltovou plochou, umístěn pomník obětem I. světové války.

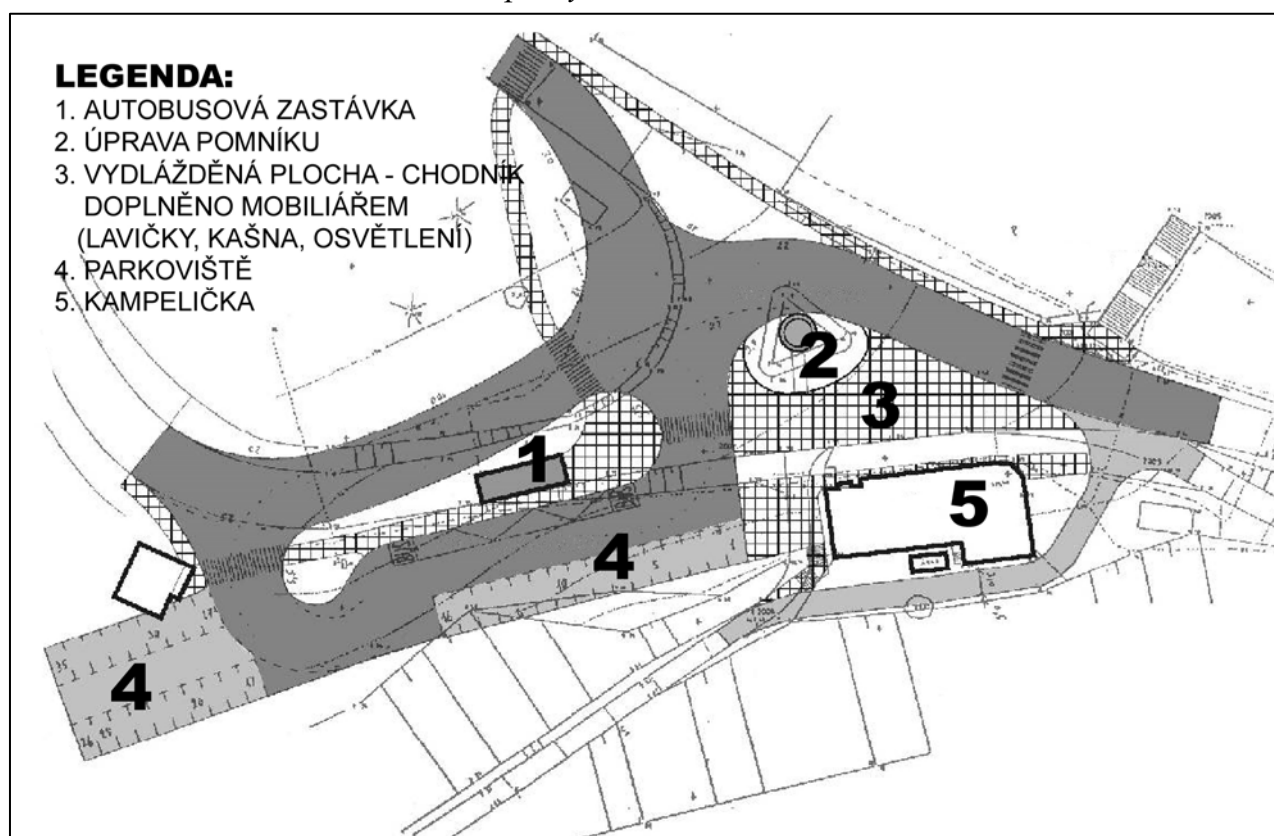
Polohopisná a výškopisná situace řešeného území

Popis návrhu:

- v zájmu zlepšení bezpečnosti silničního provozu upravit plochu kolem pomníku tak, že dnešní neurčitá křižovatka se změni v křižovatku styčnou, která donutí řidiče směrem na Rokytnici významně snížit rychlost
- plochu mezi pomníkem a kampeličkou vydláždít jako chodníkovou plochu – pěší zónu krytou zámkovou dlažbou
- vybudovat parkoviště pro poštu, ordinaci a fotbalový stadion
- upravit pomník obětem I. světové války
- zřídit autobusovou zastávku včetně čekárny
- osadit drobnou architekturu zatraktivňující pěší plochu – lavičky, nízká osvětlovací tělesa, vývěsku radnice, plakátovací plochu, případně kašnu

Situace navrženého řešení úpravy centra

3.6 Příklad použití metody SWOT k analýze konkrétní disharmonie v obci Kunvald

U náročnějších a složitějších úprav je nezbytné prověřit celkovou šanci na realizaci, tzn. analyzovat problémy, potřeby, činnosti a rizika spojená s odstraňováním disharmonické závady. K této analýze se nejlépe hodí metoda SWOT, která velice názorně ukáže všechny aspekty týkající se realizace konkrétního úkolu.

Analýza SWOT spojená s realizací úpravy centra Kunvaldu

Silné stránky

- A - větší bezpečnost silničního provozu
- B - zřízení centra obce jako místa setkávání lidí
- C - důstojná úprava pomníku obětem I. sv. války
- D - zřízení jediného místa pro zastávky autobusů ze všech směrů
- E - podpora obyvatel plánované akce na základě ankety uspořádané radnicí
- F - možnost etapizace výstavby

Slabé stránky

- A - není zpracován územní plán
- B - složitost přeložek a chrániček u dálkových kabelů a kabelů NN
- C - nedostatečná podpora až zamítavé názory některých organizací v rámci ankety (SRPŠ)
- D - zábor zemědělské půdy
- E - majetkoprávní problémy v souvislosti s dotčenými majiteli pozemků
- F - zhoršení životního prostředí a ztížení dopravy po dobu výstavby

Příležitosti

- A - soulad s dotačními tituly EU, zaměřených na rozvoj zemědělství a zemědělských oblastí
- B - soulad s regionálními a místními prioritami, např. „Strategický rozvojový plán Orlicko“, které sdružení vypracovalo v druhé polovině roku 1998. Jedním ze tří hlavních rozvojových směrů je rozvoj cestovního ruchu a zlepšení infrastruktury
- C - při realizaci svahování pro vytvoření plochy parkoviště využít zeminy ze všech výkopů v okolí a tím ušetřit za skládku

Ohrožení

- A - v případě nezařazení akce do nějakého dotačního programu (Program obnovy venkova atd.) je investice natolik finančně náročná, že ji sama obec financovat nemůže
- B - zastupitelstvo upřednostní jiný problém obce s rychlejším efektem

3.7 Legislativní a osvětové možnosti nápravy

Pro nápravu stávajícího stavu v současné době není mnoho legislativních možností. Je to pouze územně plánovací dokumentace a regulativy obsažené v závazné části regulačního plánu. Ty se však v první řadě věnují nově navrhovaným stavbám. Jde však jednak o nápravu stávajících disharmonií a jednak o nástroje nedovolující, aby vznikaly disharmonie nové. U nové

výstavby je věc zdánlivě jednoduchá. Pomocí nástrojů územně plánovací dokumentace stavební úřad kvalifikovaně rozhodne, zda návrh respektuje dané regulativy a stavbu buď povolí nebo zamítne. Tato představa je pouze teoretická. Ve hře je příliš mnoho faktorů, které proces povolování nové výstavby ovlivňují:

- možnosti regulativů jsou v rámci regulačních plánů příliš omezené a nemohou obsáhnout celou stavbu v její složitosti
- personální obsazení stavebních úřadů není mnohdy plně kvalifikované a mnohdy stavební úřady povolí stavby, které nerespektují místní ráz obce
- vítězí myšlenka, že stavebník si na svém pozemku může postavit za své peníze cokoli (je přece demokracie) [20]
- vzhledem k provázanosti obyvatel v menších obcích je těžké nepovolit stavbu (či úpravu), která nerespektuje regulativy

Mnoho disharmonií způsobují projektanti sami – i architekti zvučných jmen, kteří ovšem nevnímají specifika venkovského prostoru a snaží se o seberealizaci nevhodným způsobem. Jinou kapitolou jsou stavebníci, kteří mají potřebu vydělit se a chtějí postavit svůj dům zcela odlišně od okolních tak, aby demonstrovali své postavení. Je tu i nebezpečí korupčních praktik.

Otázkou je, do jaké míry regulovat a kdy nechat volnou tvorbu a omezovat stavebníky co nejméně. To je věčná otázka sváření se principu zákazů a příkazů a svobodného nakládání se svým majetkem. Problém je skutečnost, že ten, kdo staví, nestaví jen pro sebe, ale vytváří prostředí, ve kterém se pohybují ostatní. A to je ten moment, kdy jistý stupeň svého suverénního rozhodovacího práva musí přenechat společnosti, aby celkové prostředí bylo harmonické. Původní vesnice nepůsobily disharmonicky, přestože žádné regulativy, příkazy a zákazy neexistovaly. Stavebníci totiž používali přírodní materiály, které byly po ruce – dřevo, kámen, později keramické materiály. Byly tu také vzory a detaily, které se uplatňovaly v jednotlivých oblastech.

Přirozený cit pro vhodné proporce, měřítko a materiály lidé za posledních 50 let na venkově ztratili. Proto je nutné tento cit pro harmonii v lidech znovu probudit a pěstovat jej. V první fázi je však třeba provést legislativní opatření, které by situaci nezhoršovalo. Regulační plán by měl stanovit podle stavebního zákona zásadní regulativy. Ty by však měly být podrobněji rozpracované v obecní vyhlášce o podmínkách výstavby. Takovouto vyhlášku náš zákon připouští – v ní by měly být shrnuty všechny náměty i podněty, které se zabývají stavební činností a vytvářením prostředí tak, aby směřovaly k harmonii prostředí v obci, tzn. nejen novou výstavbou, ale i úpravou stávajícího stavu.

S podobnou vyhláškou pracují již několik let s kladnými výsledky vesnice v Rakousku. Tuto vyhlášku by schválilo a vydalo zastupitelstvo konkrétní obce. Jejím schválení by předcházela celá řada kroků tak, aby ji obyvatelé brali jako své dílo a ne jako vynucené nařízení shora.

Od samého začátku je třeba získat zájem obyvatel na řešení místních problémů – ideálním nástrojem jsou komunikační herní techniky - strukturované rozhovory, mapování oblasti dětskýma očima, ankety mezi občany, hledání nápadů v malých skupinách [7]. Nezbytným předpokladem je ale provádět zároveň komplexní osvětu – pořádat besedy, přednášky, výstavky, organizovat zájezdy, vydávat např. periodickou publikaci, zaměřenou na obnovu venkova distribuovanou do každé domácnosti zdarma a financovanou na principu inzerce. Všechny tyto osvětové činnosti by měly být zabezpečovány a organizovány pro určitý konkrétní region (např. Sdružení obcí a měst Orlice) a touto činností vytvářet pocit sounáležitosti k určitému ohraničenému a vymezenému území.

Daleko efektivnější a účinnější než zákazy a příkazy jsou kladné motivace – pokud majitel opraví nebo upraví dům dle odborného návrhu, přispěje mu obec určitou částkou z obecního rozpočtu.

Tento návrh, by měl garantovat např. architekt, nezávislý na vztazích v obci, který by mohl mít na starosti několik sídel, nejlépe spádově příslušných k určitému městu. Tento odborník by měl být specializovaný na problematiku venkova. Byl by konzultantem při tvorbě výše zmíněné vyhlášky a nezávislým arbitrem ve sporech, též poradcem stavebního úřadu pro určitou oblast. Vše totiž nejde vtělit do regulativů a vyhlášek, je třeba hodnotit vždy konkrétní případ. Takovýto specialista by se neměl stát dalším z nesčetných úředníků, které stavebníci ztěžují život, ale měl by být rádcem projektantům a investorům, tzn. jeho služby v oblasti poradenství by měly být honorovány z rozpočtu regionu, nikoliv obce či stavebníka.

4 ZHODNOCENÍ PRŮZKUMŮ A VYTYČENÍ ZÁVĚRŮ PRO PRAXI

Disertační práce vytvořila metodu vyhodnocování architektonických a urbanistických disharmonií venkovských sídel s cílem sjednat nápravu pro vytváření harmonického, estetického a kulturního prostředí obce.

Metoda mapování disharmonických závad s multikriteriálním hodnocením a návrhem řešení byla ověřena v mikroregionu Orlicko. Lze ji však aplikovat i v jiných regionech.

Na základě provedených průzkumů a hodnocení lze odstraňování disharmonií venkovských sídel zobecnit do následujících zásad:

- V zájmu zlepšení estetického vzhledu, funkčně provozních vztahů a celkového životního prostředí, se zaměřit na úpravu hlavních prostorů sídla a zamezit chátrání návsi
- Vytvořit podmínky pro společenský a kulturní rozvoj obcí. Posílit význam centrálních prostorů, zkvalitnit veřejná a soukromá zařízení občanské vybavenosti.

- Určit možnosti funkčního využití opuštěných a nevyužívaných objektů. Původní hospodářské usedlosti přestavět pro rekreační, rehabilitační, zdravotní a sociální účel. Objekty bývalých zemědělských družstev rekonstruovat pro drobný průmysl, provozovny, opravny a skladové hospodářství.
- Regulovat rekreační aktivity spojené s cestovním ruchem, aby nedocházelo k nadměrné exploataci krajiny a tím ke snižování původně příznivých podmínek pro tzv. „měkký“ turistický ruch.
- Stanovit regulační zásady nové výstavby i přestavby v obcích. Novou výstavbu ohleduplně začlenit do stávající stavební struktury, zachovat charakteristický vzhled obce a důsledně využívat tři pravidla integrace domu do krajiny [11]:
 - a) pravidlo sousedství - (nový či přestavěný dům musí svým pojetím reagovat na stávající domy ve svém sousedství či nejbližším vnímatelném okolí)
 - b) pravidlo ideálního modelu - (v procesu začlenění novostavby do stávající struktury obce provádíme výběr vhodného formálního modelu domu podle předchozího pravidla sousedství)
 - c) pravidlo přednosti starším - (podle tohoto pravidla je rozhodujícím vodítkem přibližná doba vzniku uvažovaného architektonického modelu, při výběru je tedy vhodné upřednostnit starší typ)
- U veřejných prostor věnovat pozornost povrchům zpevněných ploch, stromové a květinové výstavbě, umístění památníků, plastik apod.
- Pro výsadbu zeleně využívat místní tradiční druhovost.
- Vodní plochy a vodní toky ve vsi ponechat co nejvíce v přírodním stavu. Dno pokud možno nezpevňovat a u břehů vytvořit 5 – 10 m široké ochranné pásmo s pestře osázenou vegetací. V případě, že obec vodní plochu nemá, a je to prostorově a technicky možné, zřídit v centrální části obce vodní plochu.
- Veřejné prostory vybavit výrazově jednotným mobiliářem – lavičky, vývěsní tabule, informační systém, veřejné osvětlení, odpadkové koše, zastávky veřejné dopravy, stojany na jízdní kola, vlajkové stožáry, zábradlí ve veřejných plochách. Všechny tyto složky mobiliáře by se měly stát jednotícím prvkem mikroregionu a mohly by tvořit jeho image.

Výsledky práce mohou sloužit také pro obecní úřady jako inspirace nápravy negativních a disharmonických prvků, částí i celků v jednotlivých obcích. Navrhovaná řešení mohou zahrnout přímo do volebních programů a mohou se snažit získat finanční prostředky, mimo jiné i jako dotaci konkrétního titulu programu EU, či Obnovy venkova.

5 RESUMÉ

Na základě dlouhodobých trendů (Kondratěvův cyklus), je jasné, že jsme na počátku renesance venkovského prostoru. V jistém předstihu před námi jsou již západní země, zejména Rakousko a Německo, které se problematikou obnovy venkova zabývají již od 80. let. V Čechách se na venkov a jeho problémy začíná blýskat na lepší časy – celkové povědomí veřejnosti o problémech venkova je vyšší než tomu bylo před 10 lety a lze vysledovat skutečnost, že obce, které pečují o prostředí a společenský život, nemají problémy s odchodem obyvatel do měst, ba naopak lze vysledovat trend stěhování z měst do vesnic.

S příchodem naší republiky do EU se ukazuje, že nezastupitelnou roli budou hrát čím dál tím více regiony a mikroregiony. Konkrétní mikroregion Orlice má šanci rozvíjet se hlavně prostřednictvím cestovního ruchu. Rozvoj cestovního ruchu má celou řadu podob a jednou z nich je i péče o harmonické prostředí obcí. Pokud chtějí představitelé regionu kompetentně rozhodovat, musí mít co nejvíce informací a musí mít přehled o celé oblasti.

Tato disertační práce poskytuje souhrn informací jak postupovat při nastolování harmonie architektury, urbanismu a přírodního prostředí v obcích, sdružených do mikroregionů – zde konkrétně do Sdružení obcí a měst Orlicko. Je ale samozřejmé, že tento postup je možné aplikovat i v jiných regionech a oblastech.

Disertační práce nejdříve popisuje téměř všechny disharmonické závady – urbanistické, architektonické a přírodního prostředí vesnice. Následuje multikriteriální hodnocení všech obcí mikroregionu provedeného na základě podrobného průzkumu obcí a uspořádaného do přehledné tabulky. Toto hodnocení vychází z výše popsaných obecných disharmonií, ale je jim přiřazena různá váha důležitosti a jsou obodovány na číselné škále od 1 do 10. Z hlediska cestovního ruchu byla dána nejvyšší důležitost celkovému uspořádání sídla a centra obce. Z tabulky, vyjadřující multikriteriální hodnocení obcí z hlediska přítomnosti disharmonických závad, je možno vyčíst plno skutečností důležitých pro představitele mikroregionu i pro jednotlivé obce.

Do analytické části patří ještě popis stávajícího stavu v jednotlivých obcích, kde jsou popisovány již konkrétní disharmonické závady doplněné fotodokumentací.

U každé obce je však již na tyto disharmonie reagováno formou popisu návrhu nápravy. Tzn. celý region na přehled, jak napravit disharmonické závady, kam poskytnout finanční nebo materiální pomoc, případně zajistit odbornou přípravu.

Tato odborná příprava spočívá u vytipované disharmonické závady v grafickém návrhu – studie včetně podrobnějšího popisu stávajícího stavu a návrhu. Možnost realizace odstranění disharmonie je potom podrobena a vyhodnocena pomocí metody SWOT (silné a slabé stránky, příležitosti a ohrožení).

Příklad grafického návrhu včetně popisu je ukázán na příkladu - zřízení centra obce v Kunvaldu.

Jako příklad analýzy SWOT je provedena analýza zřízení centra obce Kunvald – je však možné ji aplikovat na jakýkoli disharmonický problém.

Závěr disertační práce je věnován legislativním možnostem nápravy jednak disharmonií stávajících a jednak nástrojům nedovolujícím, aby vznikaly disharmonie nové. Nejde ale jen o právní rámec, jehož nejpřesvědčivějším a nejkonkrétnějším vyjádřením by byla obecní vyhláška. Jde především o osvětovou činnost, která by různými způsoby obyvatelům venkova ukázala hlavně kladné příklady, jak řešit prostředí své obce i svých obydlí.

V průběhu posledních tří let byly části této práce předneseny na Konferenci Orlice 2001 v Jablonném nad Orlicí a na Konferenci Klodzko - Orlice 2003 v Polovica Zdroj a publikovány ve sbornících k těmto konferencím. Výsledky průzkumů včetně multikriteriálního hodnocení obcí Orlicka byly předány vedení Sdružení obcí Orlicko a již potřebám Sdružení slouží.

6 SUMMARY

On the basis of long-lasting trends (Kondratev's cycle), we can see the beginning of the countryside renaissance. Some European countries (especially Austria and Germany) take an interest in renewal of the countryside since eighties already. This process has just started in Czech Republic - public knowledge of the problems of the countryside has increased in last ten years. The villages who take care for environment and social life, don't usually have problems with people leaving for cities - on the contrary – there is a trend of moving from cities back to the countryside.

Regions and microregions will have a very important role after incorporating into EU. Particular microregion Orlice has a chance to develop through tourism. The development of tourism has many faces and one of them is also the care about harmonical environment. If the representatives want to decide competently, they need to have as much information as possible.

This dissertation provides the sum of information how to harmonize architecture, urbanism and environment of the villages in the microregion Orlice - The Association of the Villages and Cities Orlicko. Obviously, this process is applicable also in the other regions.

First, this dissertation describes nearly all disharmonies – urbanistic, architectonical and environmental – in the villages. Then, there is a multicriterial assessment of all the villages in this microregion created on the detailed exploration, set in order in a table. This assessment is based on general disharmonies that are evaluated and given points from 1 to 10. From the tourism point of view, the general arrangement and the centre of the village was considered to be the most important thing. It is possible to see many facts, important for microregion representatives and for particular villages, in this table of disharmonies.

A description of an actual situation in individual villages belongs to an analytical part. The particular disharmonies are described there, including photodocumentacy.

There is also a suggestion of reparation for every individual village that's why it is visible how to repair disharmonies and where to provide financial or material help or make a professional preparation.

This professional preparation is based on a graphical suggestion and making a study including a more particular description of an actual situation and future suggestion.

Possibilities of removing disharmonies are analyzed with SWOT method (strong points, weak spots, possibilities and dangers).

An example of a graphical suggestion including description is shown at two examples:

- an establishing of a village centre in Kunvald

- an adaptation of a village centre of Červena Voda

An analysis of an establishing of a village centre in Kunvald is an example of a SWOT analysis – obviously it is applicable to any other problem of disharmony.

The conclusion of this disertation is about legislative possibilities of reparations of actual disharmonies and also about prevention of new disharmonies in future. It is not based just on jurisprudence (a public notice would be the most concrete and the most convincing expression) but it is based especially on an education of the public that could show positive examples for the village residents.

In the last three years parts of this disertation were given at Konference Orlice 2001 in Jablonne nad Orlici and at Konference Klodzko-Orlice 2003 in Polavica Zdroj and they were published in appropriate proceedings. Results of the explorations including multicriterial evaluation of the villages of Orlicko were given to the Association of the villages of Orlicko and serve already to its needs.

7 LITERATURA

Knihy

- [1] KNOPP, A. Stavby a krajina mají svůj řád. 1. vydání. Brno, Ústav územního rozvoje Brno, 1994, edice Vesnice, ISBN 80 – 85124-96-3.
- [2] KOCOURKOVÁ, J. Přírodní prostředí vesnice. Brno, Ústav územního rozvoje, 1995, edice Vesnice, ISBN 80-85124-37-8.
- [3] HRON, P. Domov – kolébka lidskosti. 1. vydání. Moravský Beroun, Moravská expedice, 1999, ISBN 80-902730-0-9.
- [4] SÝKORA, J. Venkovský prostor. 1. vydání, Praha, Vydavatelství ČVUT, 1998.
- [5] GLÜCK, A., MAGEL, H. a kol. Venkov má budoucnost. 1. vydání, Praha, Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992.
- [6] BLAŽEK, B. Od problémů ke společenství. Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj, 1995
- [7] LENDA CHALOUPKOVÁ, H. Moje obec, moje město – věc veřejná. Techniky k zapojování veřejnosti do plánovacích procesů Nadace VIA, Praha, 2000.
- [8] SCHOELLER, D. Dorferneuerung, 1992, ISBN 3-7022-1808-4.
- [9] URBÁŠKOVÁ, H. Ekologická vesnice, PhD Thesis, FA VUT , Brno 1997.
- [10] KAŠPAROVÁ, L. Rozvoj vesnice. publikováno na internetu, Ústav územního rozvoje Brno, 2002, edice Vesnice.
- [11] BUSCHOVÁ, K., BUSCH, P. Dům pro Poodří. 1. vydání, Ostrava 2000, Společnost přátel Poodří v Ostravě, edice Poodří.
- [12] PAVLASOVÁ, M. Venkovské bydlení odpovídající dané lokalitě, PhD Thesis, FA VUT , Brno 1999.
- [13] MARTINEK, M. Architektonické a urbanistické aspekty obnovy vesnice, FA VUT, Brno 1995

Článek v časopise

- [13] DEJMAL, I. Obnova vesnice. Ochrana přírody, 1995, číslo 5, str. 170–173.
- [14] MERTL, L., NOVOTNÁ, K., PERLÍN, R. Lesk a bída Programu obnovy vesnice. Výstavba a architektura, 1994, číslo 1, str. 54–57.
- [15] URBÁŠKOVÁ, H. Bydlení na vesnici. ABF Forum, 1994, číslo 4, str. 1–13.
- [16] ŽAKOVÁ, E. Výstavba rodinných domů na vesnici. ABF Forum, 1994, číslo 4, str. 11–13.
- [17] BAŠE, M. Budoucnost zástavby na našem venkově, nostalgie nebo realismus. Veřejná správa, 2000, číslo 17, Příloha I - V.
- [18] LIBROVÁ, H. Decentralizace osídlení – vize a realita. Sociologický časopis, 1997, číslo 1.
- [19] MAYEROVÁ, V. Přeměna vesnice ve východním Rakousku. Moderní obec, 1995, číslo 5, str. 58–59.

- [20] KRUML, J. Exhibice architektů na vesnici nepatří – rozbor. MF Dnes, 16. 2. 2002, str. D3.
- [21] ANDRLE, A., SRB, V., ČERVENÝ, M. Vesnice v Evropě regionů. Územní plánování a urbanismus, 1992, číslo 6, str. 236–257.
- [22] BENEŠOVÁ, M. Urbanizovaná krajina. Moderní obec, 1995, číslo 5, str. 45.
- [23] BLAŽEK, J. Co přinesou strukturální fondy. Obec a finance, 1998, číslo 2, str. 38–41.
- [24] ANDRLE, A. Minulost, přítomnost a budoucnost venkova. Obec a finance, 1998, číslo 2, str. 2–11.

Příspěvek ve sborníku

- [25] SKÁLA, J. Hledání centra obce. IV. Vědecká konference doktorandů – sborník. str. 123–126.
- [26] SKÁLA, J. Sapard – šance pro Sdružení obcí a měst Orlice. V. vědecká konference doktorandů – sborník. str. 107–109.
- [27] SKÁLA, J. Mapování disharmonií arch. v mikroregionu a možnosti nápravy. VI. Vědecká konference doktorandů–sborník. str. 45-48.
- [28] SKÁLA, J. Multikriteriální hodnocení disharmonií architektury v regionu Orlice. VII. Vědecká konference doktorandů – sborník. str. 123–128.
- [29] SKÁLA, J. Sapard – šance pro Sdružení obcí a měst Orlice Konference Orlice 2001 – sborník. str. 22-24.
- [30] SKÁLA, J. Mapování disharmonií architektury venkova a možnosti nápravy. Konferencja Klodzko – Orlicka 2003 – sborník. str. 74-78.
- [31] CHVÁTAL, Z. Mikroregiony v rámci nové krajské územní organizace. V. vědecká konference doktorandů – sborník. str. 51-54.
- [32] CHVÁTAL, Z. Mikroregiony jako základ ekonomického rozvoje. IV. vědecká konference doktorandů – sborník. str. 104-109.
- [33] ROUBÍKOVÁ, B. Význam lidového stavitelství pro práci architekta na venkově. VI. vědecká konference doktorandů – sborník. str. 49-51.
- [34] Strategický rozvojový plán Orlicka, 1998.